‘туллур’. Лексемы женского рода образуют непродуктивную группу (3,3%), например: *die Bromelie* ‘бромеллит’, *die Gemme* ‘гемма’.

При анализе выборки были зафиксированы названия минералов, которые обладают как мужским, так и средним родом. Количество таких лексем равно 8 единиц, например: *der/das Kalamin* ‘каламин’, *der/das Turmalin* ‘турмалин’.

Геммологические термины, обладающие двойственным родом, а именно мужским и женским, представлены в количестве 2 лексических единиц, например: *der/die Jade* ‘жад’. В ходе исследования было обнаружено 2 термина, которые характеризуются наличием грамматической категории множественного числа: *die Venushaare* ‘волосы Венеры’, *die Perlen* ‘жемчуг’.

Литература

Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. – М.: Высш. шк., 1987. – 104 с. *Д’яков А.С. та ін.* Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти /А.С Д’яков, Т.Р. Кияк, З.Б. Куделенко. – К.: Academia, 2000. – 218 с. *Журавлева Т.А.* Особенности терминологической номинации: Монография. – Донецк: АООТ Торговый дом «Донбасс», 1998. – 253 с. *Кубрякова Е.С.* Словообразование. Внутренняя структура языка. – М., 1972. – 345 с. *Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П.* Українське термінознавство: Підручник. – Львів: Світ, 1994. – 216 с. *Юнг В.* Грамматика немецкого языка. – СПб.: Лань, 1996. – 544 с. *Duden.* Das Herkunftswörterbuch /Herausgegeben von der Dudenredaktion. – Dudenverlag, 2001. – Band 7. – 860 S. *Schippan T.* Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. 2. durchges. Aufl. – Leipzig:Bibliographisches Institut,1987.–307 S.

ЧОРНИЙ О.В.
(*Львівський нац. ун–т ім. І. Франка*)

ЗНАЧЕННЯ АНАЛІТИЧНИХ ТА ФЛЕКТИВНИХ МЕДІАЛЬНИХ ІМПЕРАТИВІВ У ТВОРІ МАРКА АВРЕЛІЯ «ΤΑ ΕΙΣ ΕΑΥΤΟΝ»

Римський імператор Марк Аврелій, а точніше Цезар Маркус Авреліус Антоніус Августус (121 – 180 н.е.), залишив у спадок філософський твір «Τα εις εαυτον» написав класичною старогрецькою мовою, а саме аттічним діалектом, відомий завдяки численним перекладам. Але, незважаючи на свій невеликий обсяг, твір досить важкий для розуміння і перекладу завдяки наявним численним еліпсисам, новотворам-композитам, асиндетичній композиції, відсутності достатнього контексту, який був зрозумілий автору. Твір написаний у вигляді наказів-настанов самому собі, які автор аргументує на основі роздумів у контексті вчення стоїків.

Автокомунікація Марка Аврелія відображає діалектику внутрішньої боротьби філософа, втілення у життя стоїчної етики, подолання особистих інтересів на користь суспільним. Цікаво, що саме старогрецька мова надала Марку Аврелію можливість не лише відтворити нюанси цієї боротьби за допомогою сторіччями відпрацьованої філософської термінології, можливостями термінотворення, але й наявністю високоструктурованої системи дієслова, яка не лише перевищувала рідну мову Марка, латинську, а й перевищує сучасні мови, що є одним із чинників ускладнень відтворення змісту при перекладі.

Одною з основних філософських проблем є відношення індивідуальної свідомості та світу. Кожна філософська система по різному вирішує світоглядні питання, залежно від співвідношення та взаємодії цих понять. Філософія Марка Аврелія є насамперед не теоретичною, а прагматичною. Він використовує стоїчну аргументацію досить високого теоретичного рівня для підкріплення конкретних розумових дій, скерованих на осягнення світу, знаходження свого місця у ньому, що в

свою чергу повинно було скеровувати в оптимальному напрямку діяльність імператора Марка Аврелія. Протягом спілкування з самим собою імператор-філософ переходив від розгляду конкретної ситуації, або від ототожнення себе з діями в конкретній ситуації до узгодження цих дій з природою цілого та загальними законами. Звичайно, тут виникає певний дисонанс при об'єктивному розгляді, певний розрив між «Я» і «Не Я».

Одним з основних засобів автокомунікації Марка Аврелія у його творі є накази самому собі. Він досягає цього завдяки різним граматичним засобам, основними з яких є дієслова у наказовому способі. Як відомо, старогрецька мова має три часи імперативу — презенс, аорист і перфект, і, відповідно до граматичних парадигм, імператив має наступні форми: активну теперішнього часу, спільну медіо-пасивну теперішнього часу, активну аористу, медіальну аористу, пасивну аористу, спільну медіо-пасивну перфекту (лише декілька дієслів, що в перфекті мають значення теперішнього часу, у Марка Аврелія μεμνησο – пам'ятай, що вживається 25 разів). Найважливішими формами дієслівного імператива у Марка Аврелія є активна і медіо-пасивна теперішнього часу та активна і медіальна аористу.

Для встановлення більш точного значення медіальних форм у Марка Аврелія з тексту нами були відібрані приклади імперативних опозицій. Практично — це граматичні синоніми. Перше — це рефлексив, утворений активною формою дієслова та зворотного займенника (або, у випадку, коли дієслово має неперехідне значення — просто активна форма), друге — імператив у медіо-пасивній формі. При цьому варто зазначити, що медіально-пасивні дієслова теперішнього часу другої особи однини, які вживає Марк Аврелій, як правило є медіальними за значенням, тоді як пасивне значення вони мають у третій особі.

Існують різні погляди на значення цих форм та їх відмінності. А. Рейксбарон [Rijksbaron 2002, с. 134—155] і Г. Сміт [Smyth 1984, с. 390, 391] поділяють значення флективного медіуму на пряме та непряме рефлексивне. При цьому варто зауважити, що значення для непрямого рефлексива у Г. Сміта можна охарактеризувати як коммодальне, об'єктивне та посесивне, тобто мають певне відношення до синтаксичних значень відмінків. У Е. Швіцера [Schwyzer 1950, с. 232] можна знайти опис динамічного медіуму. Кюнер [Kühner 1898, с. 100, 101] дає значення медіальної форми, як такої, що виражає діяльність, яку спричинює суб'єкт, і яка до нього ж повертається, а також діяльність щодо до об'єкта, що належить до сфери суб'єкта і діяльність, що суб'єкт може виконати над собою, у собі або з собою. Щодо значення активної форми дієслова з рефлексивом Г. Сміт [Smyth 1984, с. 391] зазначає, що цю форму вживають переважно для позначення складної або неприродної дії. Тої ж думки дотримується і А. Рейксбарон [Rijksbaron 2002, с. 145], коли говорить, що ця складена форма дієслова обирається письменником для вираження дії, яку суб'єкт не міг би зробити за нормальних умов. Більш помірковане визначення можна знайти у Швіцера [Schwyzer 1950, с. 235], який пише про те, що займенникова форма лише «гостріше» висловлює рефлексивність медіальної форми. Але на нашу думку, дане формулювання є дещо невизначеним та суб'єктивним. Натомість, Р. Кюнер [Kühner 1898, с. 100, 101] стверджує, що дієслово з займенником вживається замість медіуму, коли існує необхідність зробити акцент, виділити значення займенника. А також для дієслів, що мають обидві форми, активна має значення об'єктивного висловлення діяльності, а медіо-пасивна (або — медіальна) — ту ж саму діяльність, але у певному відношенні до її суб'єкта.

В дослідника Марка Аврелія Р. Шекіри [Schekira 1919, с. 160, 162] ми не знайдемо аналізу значення даних форм, оскільки його робота присвячена тому, що стосується граматики, в основному дослідженню того, чи вживалася конкретна граматична форма 1) класиками, що писали аттичним діалектом і 2) представниками

руху Аттицистів, котрі намагалися підняти престиж грецької мови серед поневоленого Римом населення, а також 3) в якому ступені вплинула на мову Марка розмовна мова койне. Але Р. Шекіра підійшов з досить формальних позицій до дослідження дієслова, з якого ми можемо довідатись досить небагато, наприклад, що Аврелій вживає більше медіальних форм під впливом Аттицистів, яки намагалися врятувати медіум від зникнення, а також, на небагатьох прикладах Р. Шекіра доводить, що Аврелій вживає аналітичні та флективні медіальні форми згідно з аттичними класиками.

Перейдемо, отже, до аналізу прикладів.

ζάω — жити

ζῆσον ὡς ἐν ὄρει· οὐδὲν γὰρ (1)

διαφέρει ἐκεῖ ἢ ὧδε, ἐὰν τις πανταχοῦ ὡς ἐν πόλει τῷ κόσμῳ.

[Marcus Aurelius 1999, c. 274]

Проживи життя, як на горі. Нема ж бо різниці ні там, ні тут для людини, якщо повсюди вона як у цивілізованому місті. (тут і далі переклад мій — О.Чорний)

Ὡς ἀποτεθνηκότα ἤδη καὶ μέχρι νῦν <μὴ> βεβιωκότα, τὸ λοιπὸν (2)

ἐκ τοῦ περιόντος **ζῆσαι** κατὰ τὴν φύσιν.

[Marcus Aurelius 1999, c. 186-188]

Подібно до вже померлого і дотепер ще не жившого, час, що залишився, проживи у згоді з природою.

В прикладі (1) неперехідне дієслово має значення певної завершеної дії, а точніше, певного комплексу дій, пов’язаних із життєдіяльністю. Автор зосереджує увагу на життєдіяльності, як такій, що реалізується сама для себе, тобто суб'єктивно, і яка є позитивною, не пов'язаною з певними обставинами та доланням перешкод. Натомість у прикладі (2), дієслово у медіальній формі наголошує на реалізації цього самого комплексу у згоді з об'єктивними законами природи, наводяться аналогії з померлими, що в цілому створює негативну тональність.

πειράω — намагатися

Πείρασον πῶς σοι χωρεῖ καὶ ὁ τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου βίος τοῦ (3)

ἀρεσκομένου μὲν τοῖς ἐκ τῶν ὅλων ἀπονεμομένοις, ἀρκουμένου δὲ

τῇ ἰδίᾳ πράξει δικαίᾳ καὶ διαθέσει εὐμενεῖ.

[Marcus Aurelius 1999, c. 82]

Спробуй, наскільки тобі вдасться вести життя доброї людини, задоволеної тим, що випало на її долю, якій вистачає для доброго настрою справедливості власних вчинків.

Πειρῶ μὲν πείθειν αὐτούς, πρᾶττε δὲ καὶ <αὐ>τῶν ἀκόντων, (4)

ὅταν τῆς δικαιοσύνης ὁ λόγος οὕτως ἄγῃ.

[Marcus Aurelius 1999, c. 158]

Спробуй їх переконати. Роби це навіть тоді, коли вони не бажають, якщо до цього спонукатиме закон справедливості.

У першому прикладі автор ніби дає собі легку пораду на фоні доброго настрою, у другому презентна дуративна форма медіального імперативу створює враження ітеративності, численних спроб з непевністю щодо результату. Крім того, з мікроконтексту стає відомо, що ці спроби пов'язані для автора з нелегкими ваганнями щодо справедливості та законності деяких дій, до яких його може спонукувати ситуація.

ταράσσω — хвилюватися

Ἑώρακας ἐκεῖνα, ἴδε καὶ ταῦτα. σεαυτὸν μὴ **τάρασσε**· ἅπλωσον (5)
σεαυτόν. ἁμαρτάνει τις; ἑαυτῷ ἁμαρτάνει. συμβέβηκέ σοί τι;
καλῶς· ἐκ τῶν ὅλων ἀπ' ἀρχῆς σοι συγκαθείμαρτο καὶ συνεκλώθετο
πᾶν τὸ συμβαῖνον.

[Marcus Aurelius 1999, c. 82]

Ти під впливом того? Подивись також на це. Не хвилюйся, намагайся бути простішим. Хтось помиляється? Помиляється щодо себе. З тобою щось трапилось? Чудово. Так на роду в тебе було написано і все, що трапилось — завдяки всемогутнім законам долі.

Τὸ πρῶτον μὴ **ταράσσου**· πάντα γὰρ κατὰ τὴν τοῦ ὅλου φύσιν, (6)
καὶ ὀλίγου χρόνου οὐδεὶς οὐδαμοῦ ἔσῃ, ὥσπερ οὐδὲ Ἁδριανὸς οὐδὲ
Αὔγουστος. ἔπειτα …

[Marcus Aurelius 1999, c. 200]

По-перше, не хвилюйся, адже все узгоджується з природою цілого, і лише за мить ніхто не буде ніде, як Адріан та Август. По-друге…

У першому випадку Марк Аврелій наголошує на позитивному моменті, досягненні спокою. У другому — та сама порада не хвилюватися, але аргументована досить суворими законами зовнішньої, об'єктивної дійсності, заклик до певного роду апатії, пов’язаної з неможливістю змінити ці закони.

πράττω — робити

Πειρῶ μὲν πείθειν αὐτούς, **πρᾶττε** δὲ καὶ <αὐ>τῶν ἀκόντων, (7)
ὅταν τῆς δικαιοσύνης ὁ λόγος οὕτως ἄγῃ.

[Marcus Aurelius 1999, c. 158]

Спробуй їх переконати. Роби це навіть тоді, коли вони не бажають, якщо до цього спонукатиме закон справедливості.

ἔπειτα ἀτενίσας εἰς τὸ πρᾶγμα ἴδε αὐτὸ καὶ συμμνη- (8)
μονεύσας ὅτι ἀγαθόν σε ἄνθρωπον εἶναι δεῖ καὶ τί τοῦ ἀνθρώπου ἡ
φύσις ἀπαιτεῖ, **πρᾶξον** τοῦτο ἀμεταστρεπτὶ καὶ εἰπέ, ὡς δικαιότατον
φαίνεταί σοι· μόνον εὐμενῶς καὶ αἰδημόνως καὶ ἀνυποκρίτως.

[Marcus Aurelius 1999, c. 200]

По-друге, зосередившись на цій справі, і пам'ятаючи, що тобі треба бути доброю людиною, та про те, чого вимагає від людини природа, зроби це негайно та скажи, що тобі видається найсправедливішим, не забуваючи про доброзичливість, скромність та нелицемірність.

Ἀταραξία μὲν περὶ τὰ ἀπὸ τῆς ἐκτὸς αἰτίας συμβαίνοντα, (9)
δικαιότης δὲ ἐν τοῖς παρὰ τὴν ἐκ σοῦ αἰτίαν ἐνεργουμένοις· τουτ-
έστιν, ὁρμὴ καὶ πρᾶξις καταλήγουσα ἐπ' αὐτὸ τὸ κοινωνικῶς
πρᾶξαι ὡς τοῦτό σοι κατὰ φύσιν ὄν.

[Marcus Aurelius 1999, c. 248 — 250]

Незворушність до спричиненого ззовні, справедливість до всього, спричиненого тобою, тобто роби до останнього спільну справу, оскільки це відповідає твоїй природі.

У прикладі (7) πρᾶττε наголошує на сміливості виконання певних дій, безвідносно до вагань, які стосуються до сприйняття цих спроб, у наступному — аорист імперативу позначає негайність дій, у прикладі (9) медіальний аорист πρᾶξαι виражає дію, яка виконується всупереч складному комплексу зовнішніх обставин, що викликані законами природи.

φυλάσσω —охороняти

ἀτύφως **φύλασσε** τὴν κρίσιν· μόνον (10)

ὅπως ἀσφαλῶς τὴν ἐξέτασιν ποιήσῃ.

[Marcus Aurelius 1999, с. 54—56]

Без пихи оберігай здатність до судження, яке одне надасть тобі можливості впевненно досліджувати.

Οἱ ἐνιστάμενοι προιόντι σοι κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ὥσπερ ἀπὸ (11)

τῆς ὑγιοῦς πράξεως ἀποτρέψαι σε οὐ δυνήσονται, οὕτως μηδὲ τῆς

πρὸς αὐτοὺς εὐμενείας ἐκκρουέτωσαν, ἀλλὰ **φύλασσε** σεαυτὸν ἐπ'

ἀμφοτέρων ὁμοίως, μὴ μόνον ἐπὶ τῆς εὐσταθοῦς κρίσεως καὶ

πράξεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τοὺς κωλύειν ἐπιχειροῦντας ἢ

ἄλλως δυσχεραίνοντας πραότητος.

[Marcus Aurelius 1999, с. 298 — 300]

Люди, які стоять у тебе на твоєму справедливому шляху, не зможуть ні відвернути тебе від правильних вчинків, ані від твоєї доброзичливості до них самих, а ти, натомість, бережи себе однаково як від того, щоб не лише не поступитися міцністю суджень, але й доброзичливістю до тих, хто намагається стати на заваді або дратують тебе якось інакше.

Μὴ τὰ ἀπόντα ἐννοεῖν ὡς ἤδη ὄντα, ἀλλὰ τῶν παρόντων τὰ (12)

δεξιώτατα ἐκλογίζεσθαι καὶ τούτων χάριν ὑπομιμνήσκεσθαι πῶς

ἂν ἐπεζητεῖτο, εἰ μὴ παρῆν. ἅμα μέντοι **φυλάσσου**, μὴ διὰ τοῦ

οὕτως ἀσμενίζειν αὐτοῖς ἐθίσῃς ἐκτιμᾶν αὐτά, ὥστε, ἐάν ποτε μὴ

παρῇ, ταραχθήσεσθαι.

[Marcus Aurelius 1999, с. 176]

Не думай про те, чого в тебе нема, як про те, що вже є, але з наявного вибери те, що зручніше, і нагадуй собі, як би тобі цього не вистачало, якби цього в тебе не було. Але в той же час бережися, аби, радіючи таким чином, ти не привчився би цінувати це настільки, щоб втратити спокій, коли ти б цього позбавився.

Лише у третьому прикладі ми бачимо негативне значення загрози для внутрішнього стану спокою, викликане уявними обставинами позбавлення зовнішнього об'єкту.

ἐθίζω — привчати

Ἔθιζε καὶ ὅσα ἀπογινώσκεις. καὶ γὰρ ἡ χεὶρ ἡ ἀριστερὰ πρὸς (13)
τὰ ἄλλα διὰ τὸ ἀνέθιστον ἀργὸς οὖσα τοῦ χαλινοῦ ἐρρωμενέστερον
ἢ ἡ δεξιὰ κρατεῖ· τοῦτο γὰρ εἴθισται.

[Marcus Aurelius 1999, с. 326]

Привчай себе й до того, на що важко насмілитися. Адже й ліва рука, хоча й внаслідок бездіяльності до всього іншого, слабка, тримає повід сильніше від правої, до того бо навчена.

Ἔθισον σεαυτὸν πρὸς τῷ ὑφ' ἑτέρου λεγομένῳ γίνεσθαι ἀπαρενθυ- (14)
μήτως καὶ ὡς οἷόν τε ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ λέγοντος γίνου.

[Marcus Aurelius 1999, с. 160]

Привчай себе уважному ставленню до слів іншої людини й, наскільки це можливо, вникай у душу промовця.

Ἔθισον ἐπὶ παντός, ὡς οἷόν τε, τοῦ πρασσομένου ὑπό τινος (15)
ἐπιζητεῖν κατὰ σαυτόν· οὗτος τοῦτο ἐπὶ τί ἀναφέρει; ἄρχου δὲ ἀπὸ
σαυτοῦ καὶ σαυτὸν πρῶτον ἐξέταζε.

[Marcus Aurelius 1999, с. 290]

Привчайся, наскільки це можливо, у всіх вчинках інших досліджувати на самому собі, до чого що може призвести. Почни з себе і вивчи спершу себе.

Θεώρει διηνεκῶς πάντα κατὰ μεταβολὴν γινόμενα καὶ **ἐθίζου** (16)
ἐννοεῖν, ὅτι οὐδὲν οὕτως φιλεῖ ἡ τῶν ὅλων φύσις ὡς τὸ τὰ ὄντα
μεταβάλλειν καὶ ποιεῖν νέα ὅμοια.

[Marcus Aurelius 1999, с. 88]

Розглядай постійно те, що виникає внаслідок змін і привчайся до думки, що нічого не любить природа цілого так, як зміни і створення нового подібного.

Як бачимо, Марк Аврелій вживає дієслово ἐθίζω як у перехідному, так і у неперехідному значенні. Приклад (13) демонструє вживання активної форми у значенні медіальної. Цікаво, що у цьому випадку лексична валентність є позитивною, тобто йде за формою, а не за змістом. Активні форми створюють цілком позитивну тональність, наголошуючи на необхідності привчання себе до розвитку таких якостей як сміливість, соціальна компетенція розуміння психології особистості. Натомість останній приклад (16) наголошує на тому, що потрібно привчатися до розгляду явищ природи, яки мають об'єктивний характер, і яким притаманні зміни, які в свою чергу супроводжуються загибеллю старого та народженням нового.

ἀναμιμνήσκω — нагадувати

ἔπειτα (17)
ἀναμίμνῃσκε σεαυτὸν ὅτι οὔτε τὸ μέλλον οὔτε τὸ παρῳχηκὸς βαρεῖ
σε, ἀλλ' ἀεὶ τὸ παρόν…

[Marcus Aurelius 1999, с. 216]

Потім нагадай собі, що ані майбутнє, ані минуле не гнітить тебе, але завжди теперішнє.

εἰ πρὸς (18)

πάντας σοι μέχρι νῦν ἐστι τό· μήτε τινὰ ῥέξαι ἐξαίσιον μήτε εἰπεῖν. **ἀναμιμνήσκου** δὲ καὶ δι' οἵων διελήλυθας καὶ οἷα ἤρκεσας ὑπομεῖναι καὶ ὅτι πλήρης ἤδη σοι ἡ ἱστορία τοῦ βίου …

[Marcus Aurelius 1999, c. 124]

Чи можеш ти сказати, що до цього часу нікого з цих осіб ти не образив і не вчинив несправедливо? Пригадай, через що ти пройшов, що витерпів, і що історія твого життя вже закінчується…

Ὅταν ἐξ ὕπνου δυσχερῶς ἐγείρῃ, **ἀναμιμνήσκου** ὅτι κατὰ τὴν (19)
κατασκευήν σου ἐστὶ καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπικὴν φύσιν τὸ πράξεις κοινωνικὰς ἀποδιδόναι, τὸ δὲ καθεύδειν κοινὸν καὶ τῶν ἀλόγων ζώων

[Marcus Aurelius 1999, c. 204]

Коли прокинешся похмурим, пригадай, що згідно з твоїм складом та людською природою належить віддано служити суспільній справі, а сон властивий і нерозумним тваринам.

Можна побачити, що у наведених вище трьох прикладах ἀναμίμνῃσκε σεαυτὸν та ἀναμιμνήσκου, які з граматичної точки зору є синонімами, так само як і в інших прикладах, займенниковий аналітичний рефлексив семантично пов'язується з мікроконтекстом, створюючи більш позитивну тональність, ніж його флективний відповідник. Марк Аврелій використовує обидві дієслівні форми для висловлення двох ліній автокоммунікації — суб'єктивної та об'єктивної, які відповідно є більш позитивною та більш негативною за значенням. Крім того, є ще інша можливість висловлення філософського значення — синтетична, значення якої ми більш детально розглянемо у наступних прикладах.

παρέχω — бути готовим, мати напоготові

Περισπᾷ τί σε τὰ ἔξωθεν ἐμπίπτοντα; καὶ σχολὴν **πάρεχε** σεαυτῷ (20)
τοῦ προσμανθάνειν ἀγαθόν τι καὶ παῦσαι ῥεμβόμενος.

[Marcus Aurelius 1999, c. 30]

Тебе відволікає щось ззовні? Будь завжди готовий навчатися якоїсь доброї справи у вільний час, й одтак облиш відволікатися.

Медіальний аорист παῦσαι, за формою предикат незалежного речення, за змістом є наслідком певної тривалої дії, яку виражає складний дієслівний присудок попереднього речення πάρεχε …τοῦ προσμανθάνειν.

Δριμύτητά σου οὐκ ἔχουσι θαυμάσαι· ἔστω, ἀλλὰ ἕτερα πολλά, (21)
ἐφ' ὧν οὐκ ἔχεις εἰπεῖν· οὐ γὰρ πέφυκα. ἐκεῖνα οὖν **παρέχου**, ἅπερ ὅλα ἐστὶν ἐπὶ σοί, τὸ ἀκίβδηλον, τὸ σεμνόν, τὸ φερέπονον…

[Marcus Aurelius 1999, c. 102]

Нехай твоя кмітливість нікого не здивує, але є багато чого іншого, про що ти не можеш сказати, мовляв, не для цього я народився. Отож, май завжди напоготові саме те, що цілковито залежить від тебе — щирість, серйозність, витривалість…

Відносне підрядне речення, яким керує παρέχου ніби знову повертає до суб'єктивної реальності — ὅλα ἐστὶν ἐπὶ σοί, все, що в тобі, таким чином ніби піднімаючись на щабель вище у філософському осмисленні реальності, новому ставленні до світу.

ἐπιστρέφω — повертати, обертати

ὅλως ὧδε **ἐπίστρεψον** τὰς εὐχὰς καὶ (22)

θεώρει τί γίνεται.

[Marcus Aurelius 1999, c. 254]

Оберни повністю молитви у такий спосіб, і подивись, що вийде.

μάλιστα δέ, ὅταν ὡς ἀπίστῳ ἢ ἀχαρίστῳ (23)

μέμφῃ, εἰς ἑαυτὸν **ἐπιστρέφου**· προδήλως γὰρ σὸν τὸ ἁμάρτημα, εἴτε περὶ τοῦ τοιαύτην τὴν διάθεσιν ἔχοντος ἐπίστευσας ὅτι τὴν πίστιν φυλάξει…

[Marcus Aurelius 1999, c. 258]

Особливо ж, коли дорікатимеш невірному та невдячному, обернись до самого себе. Ти, безперечно, помилився, якщо повірив, що людина такого складу буде зберігати вірність.

У прикладі (23) εἰς ἑαυτὸν ἐπιστρέφου є перифразом відомого філософського виразу — пізнай себе, і який по суті є прикладом виразу простими засобами мови складних філософських ідей, відомої тріади класичної німецької філософії тезис-антитезис-синтез.

Підсумовуючи розгляд прикладів, зазначимо, що конотації жодного з флективних імперативів не відповідають значенню Г. Сміта і А. Рейксбарона. На нашу думку, причина у тому, що зазначені автори послуговувалися в основному прикладами таких письменників як Демосфен та Ксенофонт, а ці автори творили півтисячоліття до Марка Аврелія. Тим не менше, цікаво, що лексична валентність розглянутих форм дієслова змінилася до оберненої, тобто відбулася зміна позитивного та негативного контексту, з яким вони вживаються.Значення такого ж характеру можна знайти у «Енхейрідіоні», творі духовного вчителя Марка Аврелія — Епіктета, грецького раба (флективні — [Epictetus 2000, c. 498, 504, 506, 516, 526, 530, 534]; аналітичні — [Epictetus 2000, c. 486, 522, 534]).

Часте вживання аналітичних займенникових рефлексивів було властивістю койне — розмовної мови, на основі якої, як відомо, розвинулася сучасна грецька мова. Завдяки зробленим спостереженням можна припустити, що занепаду медіальних форм, яке можна спостерігати у сучасній грецькій мові відбувалися зазначені зміни у значенні, що і спричинило нівелювання медіуму. Іншими словами, ймовірно, набування негативних конотацій може бути одним з чинників майбутнього переродження, витіснення, зникнення певних граматичних форм.

Література

Epictetus. The discourses. Books III-IV. Fragments. Encheiridion.— Cambridge, Massachussetts, London, England. — 2000. — 559 p. *Kühner* R. Ausführliche Grammatik der griechischen

Sprache. — Hannover und Leipzig, 1898. — Bd.1, T.2. — 666 S. *Marcus Aurelius*. Works. — Cambridge, Massachussetts, London, England. — 1999. — 416 p. *Rijksbaron* A. The syntax and semantics of the verb in classical greek. — Chicago and London, 2002 — 214 p. *Schekira* R. De imperatoris Marci Aurelii Antonini librorum τὰ εἰς ἑαυτόν sermone quaesiones philosophicae et grammaticae. — Gryphyae, 1919. — 272 p. *Schwyzer* E. Griechische Grammatik. — München, 1950. — Bd. 2. — 714 S. *Marcus Aurelius*. Works. — Cambridge, Massachussetts, London, England. — 1999. — 416 p. *Smyth* H. Greek grammar. — Cambridge, Massachussetts, 1984. — 784 p.

ШАМАЕВА Ю.Ю.
(Харьковский нац. ун-т им. В.Н. Каразина)

СИНЕРГЕТИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ В ИССЛЕДОВАНИИ ВЕРБАЛИЗОВАННЫХ ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ КОНЦЕПТОВ

Целью настоящей статьи является обоснование возможности применения методов нелинейной динамики в исследовании концептов эмоций, объективированных средствами естественного языка. Достижение данной цели предполагает выполнение следующих *задач*: аналитическое рассмотрение теоретико-методологических установок синергетики для определения их эвристического потенциала в изучении оязыковленных эмоциональных концептов; объяснение статуса эмоционального концепта как системы синергетической природы в событийном пространстве-времени.

Объектом исследования является эмоциональный концепт, актуализированный в языке. *Предмет* исследования составляют синергетические характеристики концепта эмоции, детерминирующие необходимость обращения к методам нелинейной динамики для комплексного познания когитолингвокультурологических характеристик концептов данного типа и специфики их дискурсологического функционального содержания.

Опыт взаимодействия живой системы (языковой личности) со средой (когнитивный опыт) закрепляется в структурах нервной системы, непременно включающих в себя компонент эмоциональной активации. Расширение когнитивного опыта усиливает адаптивные возможности индивида преимущественно посредством языка [В.В.Глыбин 2006] как главной составляющей когнитивной системы, обеспечивающей осуществление процессов, направленных на получение и обработку, хранение и использование, организацию и накопление структур знания [Александрова О.В. 2005]. В свою очередь, человеческие эмоции формируются как специальный аппарат отражения/динамического моделирования тех онтологических качеств, которые не сводятся ни к субъекту, ни к объекту, но являются производными всей психологической системы «человек, действующий в мире» [Васильев 2008]. При этом отражаемое в эмоциях и их вербально репрезентированных концептах соответствие этносемантической личности и мира находит свое выражение в таких системно-психологических характеристиках предметов, как значения, ценности, смыслы.

В этой связи, мы понимаем эмоциональный концепт (ЭК) как культурно-детерминированный вербализованный эмоциональный смысл, интегрирующий в себе психологическое, лингвокогнитивное и социокультурное. Иными словами, ЭК – это когнитивно-матричная структура (в терминах анализа когнитивных матриц Н.Н.Болдырева [Болдырев Н.Н., Алпатов В.В. 2008, с. 5-8]), характеризующаяся